

แนวทางการพัฒนาด้านการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของ
 นักศึกษาระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์: กรณีศึกษานักศึกษา
 สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
 Guideline Development for Promoting the Democratic Learning
 Activities of the Undergraduates in Surindara Rajabhat University:
 A Case Study of Public Administration Undergraduates in the
 Faculty of Humanities and Social Sciences, Surindara Rajabhat
 University

จิรายุ ทรัพย์สิน¹ วันชัย สุขตาม² ขนิษฐา ใจสุระ³ และ สุรศักดิ์ ชะมารัมย์⁴

^{1,2,3}สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

⁴สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

¹Email: Jirayu_2515@hotmail.com, ²Email: Wanchai2526@outlook.com, ³Email: Tata00976@gmail.com,

⁴Email: Surasakchamaram@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาระดับการพัฒนาด้านการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของนักศึกษาระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ 2) เพื่อเปรียบเทียบการพัฒนาด้านการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของนักศึกษาระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ3) เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาภาคปกติทุกชั้นปีสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ จำนวน 240 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ การแจกแจงค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาด้านการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของนักศึกษาระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก 2) ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาด้านการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของนักศึกษาระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศ อาชีพของครอบครัว รายได้เฉลี่ยของครอบครัว/เดือน และสถานภาพผู้ปกครองไม่มีความแตกต่างกัน ส่วนด้านอายุและชั้นปีที่ศึกษามีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ3) ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ได้แก่ หน่วยงานควรมีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายเกี่ยวกับประชาธิปไตย ให้ข้อมูลแก่นักศึกษาที่ถูกต้อง ดำเนินการพัฒนาการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง รวมตลอดทั้งมีพัฒนาด้านความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตย

คำสำคัญ: แนวทาง, การพัฒนา, กิจกรรมการเรียนรู้, ประชาธิปไตย, มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

Abstract

This research had three purposes including: 1) to study the level of development for promoting democratic learning activities of the undergraduates in Surindara Rajabhat University, 2) to compare the development for promoting democratic learning activities of the undergraduates in Surindara Rajabhat University by considering the personal factors, and 3) to propose the guidelines for development and promotion of democratic learning activities of the undergraduates in Surindara Rajabhat University. The sample were 240 Public Administration undergraduates in the Faculty of Humanities and Social Sciences, Surindara Rajabhat University. The research instrument was a questionnaire, and the obtained data were statistically analyzed for frequency, percentage, mean, standard deviation, independent-samples t-test, One-Way ANOVA, and, apart from that, the qualitative data were subjected to content analysis. The research findings revealed that: 1) for overall, the development for promoting democratic learning activities of the undergraduates in Surindara Rajabhat University was at a high level; 2) the development for promoting democratic learning activities of the undergraduates in Surindara Rajabhat University by considering the personal factors, including gender, family's occupation, family's incomes/month, and parental status, were shown to be no different, but age and year of study were found to be significantly different at the statistical level of 0.05; and 3) the guidelines for development and promotion of democratic learning activities of the undergraduates in Surindara Rajabhat University were that the organization should have a variety of democratic activities, provide students the correct information, exercise the use of their rights for voting, and develop the knowledge about democracy.

Keywords: Guidelines, Development, Learning Activities, Democracy, Surindara Rajabhat University

1. บทนำ

ประชาธิปไตย (Democracy) ถือเป็นระบอบการปกครองแบบรูปแบบหนึ่งที่ได้รับการยอมรับมากที่สุดในโลกปัจจุบัน ซึ่งการบริหารอำนาจรัฐมาจากเสียงข้างมากของพลเมือง ผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย โดยพลเมืองอาจใช้อำนาจของตนด้วยตนเองหรือผ่านผู้แทนที่เลือกไปใช้อำนาจแทนก็ได้ ประชาธิปไตยยังเป็นอุดมคติที่ว่าพลเมืองทุกคนในชาติร่วมกันพิจารณากฎหมายและการปฏิบัติของรัฐ และกำหนดให้พลเมืองทุกคนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นและเจตนาของตนเท่าเทียมกัน[1] ซึ่งการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยจึงถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาประชาธิปไตย

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มาตรา 7 ได้มีการกำหนดเอาไว้ว่า ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ

ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มีความภูมิใจในความเป็นไทย รู้จัก รักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้ อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

แต่อย่างไรก็ตาม การพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศไทยในปัจจุบันก็ยังไม่สามารถบรรลุผลตามเจตนารมณ์อย่างแท้จริงได้ เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ไม่เข้าใจอย่างชัดเจนในสถานภาพ บทบาท สิทธิ เสรีภาพ หน้าที่และความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมในฐานะพลเมืองของประเทศเท่าที่ควร โดยสาเหตุที่สำคัญนั้นเกิดขึ้นมาจากการที่ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริงในเนื้อหาสาระและแก่นแท้ของประชาธิปไตย[2] อันสะท้อนให้เห็นได้จากงานวิจัยของสุภาพร ชัยฤกษ์[3]

ที่พบว่า ประชาชนและเยาวชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยในเชิงเนื้อหาและหลักการที่เป็นวิถีคิดและวิถีการดำเนินชีวิต โดยมองเห็นว่าการเมืองใช่เรื่องของประชาชน ประชาชนมีหน้าที่ที่เพียงการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเท่านั้น ในทำนองเดียวกันกับพรศิริ นาคลำภา[4] ที่พบว่าสภาพปัญหาและอุปสรรคที่มีผลต่อบทบาทผู้บริหารและผู้นำชุมชนในการส่งเสริมประชาธิปไตยทางตรงนั้นเกิดจากขาดการสื่อสารที่กระจายไม่ทั่วถึง และมีพื้นที่กว้าง 68.89 ตารางกิโลเมตร รวมถึงกิจกรรม/โครงการที่นำเสนอผ่านเวทีประชาคมนั้น เมื่อไม่ได้รับการแก้ไขก็ทำให้ประชาชนไม่เห็นความสำคัญด้วยเช่นกัน

เพราะฉะนั้น การปลูกฝังประชาชนเพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจในเชิงเนื้อหาและหลักการของประชาธิปไตย และมีวิถีชีวิตตามแบบประชาธิปไตยนั้นจึงจำเป็นต้องทำการอบรมปณิธานต่อเนื่องตลอดไปทั้งในระดับอนุบาลศึกษา ประถมศึกษา อุดมศึกษา และในวัยผู้ใหญ่ เพื่อให้มีค่านิยมและมีทัศนคติที่ดี มีการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่เหมาะสม มีวิถีชีวิตตามแบบประชาธิปไตย รวมตลอดทั้งมีความรู้ความเข้าใจถึงเนื้อหาสาระและแก่นแท้ของประชาธิปไตยได้อย่างแท้จริง ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างมั่นคง และยั่งยืนต่อไป

ด้วยเหตุผลดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาแนวทางการพัฒนาด้านการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของนักศึกษาระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ โดยเลือกศึกษานักศึกษาสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์เป็นกรณีศึกษา ทั้งนี้ มีข้อสงสัยในแง่ที่ว่า การพัฒนาด้านการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของนักศึกษาระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์อยู่ในระดับใด การพัฒนาด้านการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของนักศึกษาระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์เมื่อจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลแล้วมีความแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร และจะมีข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์เป็นอย่างไร ซึ่งผล การศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้มีส่วนที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปปรับใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรม

ส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของนักศึกษาให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้นต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาระดับการพัฒนาด้านการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของนักศึกษาระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

2.2 เพื่อเปรียบเทียบการพัฒนาด้านการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของนักศึกษาระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

2.3 เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

3. วิธีกรวิจัย

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ นักศึกษามหาวิทยาลัยทุกชั้นปี (ปี 1-4) สาขารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ โดยมีจำนวนนักศึกษาทั้งสิ้น 599 คน (สำนักงานส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ข้อมูล ณ วันที่ 6 ธันวาคม 2559) กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 240 ราย ซึ่งได้มาจากการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาโร ยามานะ (Taro Yamane)[5] ที่ระดับค่าความเชื่อมั่น 95%

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ตอน ดังนี้คือ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ คุณลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ชั้นปีที่ศึกษา อาชีพของครอบครัว รายได้เฉลี่ยของครอบครัว/เดือน และสถานภาพผู้ปกครอง ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบสอบถามประเภทแบบเลือกตอบ (Check list)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ 6 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านบทบาทของผู้สอนในการจัด

กิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตย 2) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตย ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 3) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยที่เน้นให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตย 4) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมประชาธิปไตยและเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตย 5) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยที่เน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและประเทศชาติตามวิถีประชาธิปไตย และ 6) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยที่เน้นเรื่องระบอบการปกครอง ประชาธิปไตยการเลือกตั้งและการออกเสียงประชามติในสังคมไทยการเกื้อหนุน ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ซึ่งเป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open-Ended Question)

ทั้งนี้ ได้มีการนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างเป้าหมาย จำนวน 30 ชุด จากนั้นนำแบบสอบถามที่ทดลองใช้มาคำนวณหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้วิธีการหาสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) โดยการใช้สูตรของครอนบาค (Cronbach) [6] ผลจากการคำนวณได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามตอนที่ 2 เท่ากับ 0.916

3.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามตามขั้นตอน ดังนี้

3.3.1 จัดทำหนังสือขออนุญาตเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.3.2 จัดเตรียมความพร้อมของแบบสอบถามให้มีจำนวนเพียงพอกับจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่จะทำการเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นนำแบบสอบถามพร้อมหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลไปเสนอต่อผู้เกี่ยวข้อง

3.3.3 นำแบบสอบถามไปทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยลงพื้นที่ภาคสนามไปเก็บแบบสอบถามด้วยตนเอง พร้อมทั้งทีมนักวิจัย

3.3.4 รวบรวมแบบสอบถามและนำมาตรวจสอบความถูกต้องความสมบูรณ์เพื่อกำหนดรหัสและนำไปวิเคราะห์ประมวลผลผ่านโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป กรณีที่ยังไม่สมบูรณ์จะดำเนินการเก็บรวบรวมใหม่อีกครั้ง

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยครั้งนี้ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ และนำเสนอข้อมูลและใช้ค่าสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้คือ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) สถิติการทดสอบค่าที (Independent Sample t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way Anova) ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อจัดหมวดหมู่ของเนื้อหา (Category) และนำมาสังเคราะห์เป็นประเด็นร่วมหรือประเด็นหลัก (Theme) และอธิบายเนื้อหา (Text)

4. ผลการวิจัย

4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 148 คน คิดเป็นร้อยละ 61.70 มีอายุอยู่ในช่วง 21 ปี จำนวน 74 คน คิดเป็นร้อยละ 30.80 กำลังศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 3 มากที่สุด จำนวน 77 คน คิดเป็นร้อยละ 32.10 ครอบครัวยุโรปอาชีพเกษตรกร จำนวน 129 คน คิดเป็นร้อยละ 53.80 มีรายได้ครอบครัวโดยเฉลี่ยอยู่ในช่วง 10,000-15,000 บาท จำนวน 107 คน คิดเป็นร้อยละ 44.60 โดยส่วนใหญ่มีสถานภาพผู้ปกครองอาศัยอยู่ด้วยกัน จำนวน 209 คน คิดเป็นร้อยละ 87.10

4.2 การพัฒนาการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.09$, S.D. = 0.54) เมื่อพิจารณาเป็นด้าน พบว่า การพัฒนาการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านบทบาทของผู้สอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.14$, S.D. = 0.58) รองลงมาคือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยที่เน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และ

ประเทศชาติตามวิถีประชาธิปไตย มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.11$, S.D. = 0.57) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมประชาธิปไตยและเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตย มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = 0.92) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยที่เน้นให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตยมีค่าเฉลี่ยระดับมาก ($\bar{X} = 4.09$, S.D. = 0.59) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยที่เน้นเรื่องระบอบการปกครองประชาธิปไตยการเลือกตั้งและการออกเสียงประชามติในสังคมไทยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.08$, S.D. = 0.63) ส่วนการพัฒนาการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.04$, S.D. = 0.60) ทั้งนี้ สามารถแยกพิจารณาออกเป็นรายด้านดังนี้

4.2.1 ด้านบทบาทของผู้สอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตย โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.14$, S.D. = 0.58) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยให้ความเคารพในความคิดเห็นของผู้เรียนทุกคน ($\bar{X} = 4.22$, S.D. = 0.67) รองลงมาคือ มีการใช้เหตุผลและปัญหาในการแก้ไขปัญหา ($\bar{X} = 4.16$, S.D. = 0.73) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการยอมรับในความหลากหลายของผู้เรียนทางด้านร่างกายบุคลิกภาพสติปัญญาและอารมณ์ ($\bar{X} = 4.08$, S.D. = 0.683)

4.2.2 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.04$, S.D. = 0.60) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ มีการส่งเสริมการจัดกิจกรรมนิทรรศการเกี่ยวกับประชาธิปไตย ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = 0.73) รองลงมาคือ มีการส่งเสริมการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนสร้างแผนผังความคิด ($\bar{X} = 4.06$, S.D. = 0.74) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ มีการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเล่นและการสังเกตการเล่นตามกฎกติกาที่กำหนด ($\bar{X} = 4.02$, S.D. = 0.75)

4.2.3 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยที่เน้นให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตย โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.09$, S.D. = 0.59) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ มีการส่งเสริมการจัดกิจกรรมฝึกฝนทักษะการคิดวิเคราะห์จากสถานการณ์จริงด้วยการตั้งประเด็นคำถามที่เหมาะสม ($\bar{X} = 4.17$, S.D. = 0.73) รองลงมาคือ มีการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการสังเกตและเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของการดำเนินชีวิตในสังคมโดยใช้เหตุผลและเคารพในความแตกต่าง ($\bar{X} = 4.17$, S.D. = 0.71) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ มีการส่งเสริมการจัดกิจกรรมฝึกฝนการแก้ไขความขัดแย้งด้วยการฟังและการสื่อสารอย่างสันติ ($\bar{X} = 3.99$, S.D. = 0.72)

4.2.4 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมประชาธิปไตยและเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตย โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = 0.92) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ มีการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการทำงานเป็นกลุ่มที่เน้นบทบาทของผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่มตามวิถีประชาธิปไตย ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = 0.70) รองลงมาคือ มีการส่งเสริมการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อส่วนรวมของมหาวิทยาลัย ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = 0.70) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ มีการส่งเสริมการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อส่วนรวมของชุมชนและท้องถิ่นของตนเองตามสถานการณ์จริง ($\bar{X} = 4.02$, S.D. = 0.77)

4.2.5 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยที่เน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และประเทศชาติตามวิถีประชาธิปไตย โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.11$, S.D. = 0.57) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ มีการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการฝึกฝนทักษะในกิจกรรมที่เป็นผลให้ผู้เรียนรับรู้ศักยภาพของตนเองทั้งทางร่างกายสติปัญญาและอารมณ์เพื่อการพัฒนาตน ($\bar{X} = 4.20$, S.D. = 0.69) รองลงมาคือ มีการส่งเสริมการจัดกิจกรรมโดยให้ผู้เรียนฝึกฝนทักษะวิเคราะห์ข่าวสารบ้านเมืองการวิพากษ์วิจารณ์โดยใช้

เหตุผลและข้อเท็จจริงที่ถูกต้องผู้สูงอายุทั่วไป ($\bar{X} = 4.09$, S.D. = 0.74) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ มีการส่งเสริมการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อส่วนรวม ของชุมชนและท้องถิ่นของตนเองตามสถานการณ์จริง ($\bar{X} = 4.02$, S.D. = 0.77)

4.2.6 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ประชาธิปไตยที่เน้นเรื่องระบอบการปกครอง ประชาธิปไตย การเลือกตั้งและการออกเสียงประชามติในสังคมไทย โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.08$, S.D. = 0.63) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ มีการส่งเสริมการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนรู้เข้าใจและเห็นความสำคัญบทบาทหน้าที่ของพ่อแม่หรือผู้ปกครอง ($\bar{X} = 4.15$, S.D. = 0.71) รองลงมาคือ มีงานส่งเสริมการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนรู้เข้าใจและเห็นความสำคัญบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.07$, S.D. = 0.78) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ มีการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การเลือกตั้งและออกเสียงประชามติในสังคมไทย โดยการจัดกิจกรรมการวิเคราะห์ปัญหาทางการเมืองของประเทศไทยด้วยข้อเท็จจริงและเหตุผล ($\bar{X} = 4.06$, S.D. = 0.76)

4.3 ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาด้านการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของนักศึกษาระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า การพัฒนาด้านการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของนักศึกษาระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศ อาชีพของครอบครัว รายได้เฉลี่ยของครอบครัว/เดือน และสถานภาพผู้ปกครองไม่มีความแตกต่างกัน ส่วนด้านอายุและชั้นปีที่ศึกษามีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

4.4 ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ได้แก่ ควรมีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายเกี่ยวกับประชาธิปไตย ควรมีการให้ข้อมูลแก่นักศึกษาที่ถูกต้อง ควรมีการพัฒนาการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง รวมถึงตลอดทั้งควรมีพัฒนาความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตย

5. อภิปรายผล

5.1 ด้านบทบาทของผู้สอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตย กรณีที่พบว่าโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยให้ความเคารพในความคิดเห็นของผู้เรียนทุกคน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการให้ความเคารพซึ่งกันและกันเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่ต้องมีในคนทุกคนจะทำให้การดำเนินชีวิตที่ไม่เบียดเบียนคนอื่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปทุมพร รอดกระต่าย[7] ที่พบว่า การพัฒนาการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ด้านบทบาทของผู้สอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตย ภาพรวมอยู่ในระดับมาก

5.2 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กรณีที่พบว่าโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ มีการส่งเสริมการจัดกิจกรรมนิทรรศการเกี่ยวกับประชาธิปไตย แสดงให้เห็นว่าการให้ความสำคัญกับกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยนั้นจะส่งผลต่อการพัฒนาด้านผู้เรียนได้อย่างมาก จึงจำเป็นต้องมีการการจัดกิจกรรมนิทรรศการเกี่ยวกับประชาธิปไตยเป็นแหล่งการเรียนรู้ให้กับนักศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ[8] ที่ว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ มีพฤติกรรมหรือวิถีชีวิตประชาธิปไตย มีเจตคติ ค่านิยม และศรัทธาการปกครองระบอบ ประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขนั้น จำเป็นต้องใช้วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับวัยวุฒิของผู้เรียนในรูปแบบที่หลากหลาย

5.3 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยที่เน้นให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตย กรณีที่พบว่าโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ มีการส่งเสริมการจัดกิจกรรมฝึกฝนทักษะการคิดวิเคราะห์จากสถานการณ์จริงด้วยการตั้งประเด็นคำถามที่เหมาะสม แสดงให้เห็นว่าการมีทักษะในตนเองและการหมั่นฝึกฝนทักษะมีการตั้งคำถามในการคิดวิเคราะห์ที่ดีใน

ตนจะทำให้มีการพัฒนาตนเอง ตลอดจนมีความตระหนักถึงความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ[9] ที่ว่า การฝึกฝนทักษะที่ดีจะนำไปสู่การมีทัศนคติ ค่านิยม เจตคติที่ดีต่อวิถีประชาธิปไตย

5.4 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมประชาธิปไตยและเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตย กรณีที่พบว่าโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ มีการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการทำงานเป็นกลุ่มที่เน้นบทบาทของผู้นำกลุ่ม และสมาชิกกลุ่ม ตามวิถีประชาธิปไตยแสดงให้เห็นว่าการทำงานเป็นกลุ่มคณะมีความร่วมมือกันในกลุ่มคณะนั้นเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินวิถีประชาธิปไตย จะสามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆไปได้ด้วยง่ายและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับสวิง ดันฮุด และคณะ[10] ที่พบว่า จุดแข็งของพลเมืองอยู่ที่การมีส่วนร่วมต่อสังคม มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมและเครือข่ายมีความร่วมมือ การพัฒนาглоการมีส่วนร่วมของพลเมืองในทุกระดับเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมองค์กรสามารถจัดการตนเอง สภาพพลเมืองที่ดีควรมีลักษณะสำคัญ 6 ประการประกอบด้วย หลักการของสภาพพลเมือง อำนาจหน้าที่ของสภาพพลเมือง กลไกของสภาพพลเมือง สภาพพลเมืองระดับต่างๆ กระบวนการ และการเปิดสภา

5.5 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยที่เน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และประเทศชาติตามวิถีประชาธิปไตย กรณีที่พบว่าโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ มีการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการฝึกฝนทักษะในกิจกรรมที่เป็นผลให้ผู้เรียนรับรู้ศักยภาพของตนเองทั้งทางร่างกายสติปัญญาและอารมณ์เพื่อการพัฒนาตน แสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างมากต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยซึ่งนอกจากจะทำให้เกิดความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้ใหม่ๆ แล้ว ยังช่วยให้สามารถค้นหาศักยภาพของตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาคนอื่น ซึ่งสอดคล้องกับที่กมลวรรณ คารมปราชญ์ คล้ายแก้ว[11] ได้กล่าวไว้ว่า การสร้างความเป็นพลเมืองดีให้กับคนในสังคมเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะช่วยให้

การพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศมีความมั่นคง

5.6 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยที่เน้นเรื่องระบอบการปกครองประชาธิปไตยการเลือกตั้งและการออกเสียงประชามติในสังคมไทย กรณีที่พบว่าโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ มีการส่งเสริมการจัดกิจกรรมให้เรียนรู้เข้าใจและเห็นความสำคัญบทบาทหน้าที่ของพ่อแม่หรือผู้ปกครองแสดงให้เห็นว่าบทบาทหน้าที่ของพ่อแม่ผู้ปกครองเป็นส่วนหนึ่งในการเรียนรู้และพัฒนาของนักศึกษาช่วยในการอบรมสั่งสอนปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีให้กับนักศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวัลลภา วงศ์ศักดิ์รินทร์[12] ที่พบว่า พฤติกรรมในการส่งเสริมการมีวินัยในตนเองแก่นักเรียนของผู้ปกครอง เพื่อให้บุตรสามารถประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

5.7 การพัฒนาด้านการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของนักศึกษาระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ที่พบว่า เพศ อวสีพของครอบครัว รายได้เฉลี่ยของครอบครัว/เดือน และสถานภาพผู้ปกครองไม่มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ก็เนื่องมาจากมหาวิทยาลัยมีการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยในรูปแบบที่หลากหลายและเหมาะสมสอดคล้องตามสภาพของผู้เรียนแต่ละคน ส่วนกรณีที่พบว่า อายุและชั้นปีที่ศึกษามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 นั้น แสดงให้เห็นว่าอายุและชั้นปีที่ศึกษามีผลต่อการพัฒนาด้านการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตย ทั้งนี้เพราะนักศึกษาที่มีอายุและชั้นปีที่ศึกษามากกว่าจะมีความเข้าใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยมากขึ้น ซึ่งทำให้สามารถปฏิบัติตามกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยได้มากกว่ากลุ่มนักศึกษาที่มีอายุและชั้นปีที่ศึกษาที่ต่ำกว่า

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

ควรมีการกำหนดเป้าหมายในการจัดการเรียนรู้ประชาธิปไตยที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญให้มีความชัดเจน ซึ่งอาจารย์ผู้สอนควรกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้และกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีคุณภาพ

โดยเน้นส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการยอมรับในความหลากหลายของผู้เรียนทางด้านร่างกาย บุคลิกภาพสติปัญญาและอารมณ์ จัดกิจกรรมการเล่น และการเล่นตามกฎกติกาที่กำหนด จัดกิจกรรมฝึกฝนการแก้ไขความขัดแย้งด้วยการฟังและการสื่อสารอย่างสันติ และการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อส่วนรวมของชุมชนและท้องถิ่นของตนเอง ตามสถานการณ์จริง ตลอดจนการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การเลือกตั้งและออกเสียงประชามติ ในสังคมไทย โดยการจัดกิจกรรมการวิเคราะห์ปัญหาทางการเมืองของประเทศไทยด้วยข้อเท็จจริงและเหตุผล ทั้งนี้ จะต้องมีการคำนึงถึงความเหมาะสมกับผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นกระบวนการกลุ่ม การจัดการเรียนรู้ควรเน้นการฝึกทักษะให้ปฏิบัติจริง ฝึกฝนให้ผู้เรียนได้รู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เพื่อกระตุ้นให้เกิดกระบวนการคิด วิเคราะห์ และสร้างสรรค์

6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

6.2.1 ควรศึกษาแนวทางการส่งเสริมการจัดกิจกรรมประชาธิปไตยที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในการทำงานวิจัย

6.2.2 ควรศึกษาแนวทางการส่งเสริมการจัดกิจกรรมประชาธิปไตยที่เน้นผู้สอนเป็นสำคัญในการทำงานวิจัย

6.2.3 ควรศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาด้านการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของนักศึกษาระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

6.2.4 ควรศึกษาการพัฒนา รูปแบบการส่งเสริมการจัดกิจกรรมประชาธิปไตยของสถานศึกษาในหลายๆ คณะของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

7. เอกสารอ้างอิง

- [1] วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, (1 มิถุนายน 2560), ประชาธิปไตย, สืบค้นจาก <https://th.wikipedia.org>.
- [2] สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งและสำนักงานกระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยสำหรับครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6, กรุงเทพฯ, สหทัยบล็อกและการพิมพ์, 2552.
- [3] สุภาพร ชัยฤกษ์, “การเสริมสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตย: ศึกษาผลการดำเนินงานโครงการ

เสริมเสริมประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล,” วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2552.

- [4] พรศิริ นาคลำภา, “บทบาทผู้บริหารและผู้นำชุมชนในการส่งเสริมประชาธิปไตยทางตรง: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบ้านช่อง อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา,” ปริญญาตรีรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง, บัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2557.
- [5] Yamane, Taro, “Statistics: An Introductory Analysis”, Third edition, New York, Harper and Row Publication, 1973.
- [6] Cronbach, L. J., “Essentials of Psychological Test, Fifth edition, New York, Harper Collins, 1970
- [7] ปทุมพร รอดกระต่าย, “การศึกษาสภาพและแนวทางการพัฒนาการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3,” วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, 2557.
- [8] สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งและสำนักงานกระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยสำหรับครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6, กรุงเทพฯ, สหทัยบล็อกและการพิมพ์, 2552.
- [9] สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งและสำนักงานกระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยสำหรับครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6, กรุงเทพฯ, สหทัยบล็อกและการพิมพ์, 2552.
- [10] สวิง ตันอู๊ด และคณะ, การศึกษารูปแบบสภาพเมืองที่เหมาะสม, กรุงเทพฯ, ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์, 2556.